

TOPOGRAFISK-STATISTISK
BESKRIVELSE
OVER
TROMSØ AMT

ANDEN DEL
TROMSØ BY OG HERREDERNE

EFTER OFFENTLIG FORANSTALTNING

UDGIVET VED
AMUND HELLAND

KRISTIANIA
H. ASCHEHOUG & CO.s FORLAG
1899

Maalselven herred.

Maalselven herred [3331.62 km.², 3311 indbyggere] indbefatter *Maalselven hovedsogn* og *Øverbygden anneks*. Herredet er et lensmandsdistrikt og et thinglag.

Herredet ligger paa fastlandet paa begge sider af Maalselven og omkring dalføerne til dens talrige bielve. Det deles ved Maalselven.

Herredet har sin største udstrækning fra nordvest til syd-ost omtrent 105 km. Fra nordøst til sydvest er bredden op til 52 km.

Maalselven omgives af: *Lenviken, Sørreisen, Salangen, Bardo, Torne Lappmark* i Sverige, *Balsfjorden* og *Malangen* herreder.

Af herredets samlede areal 3 331.6 km.² er

Fastland^{km.²}3 330.0

MAALSELVEN HERRED 189

Øer:

Ø i Maalselven n.ø f. Olderholmen	0.2
2 Olderholmer (i Maalselven).....	0.7
Pusholmen.....	0.5
26 smaaøer.....	0.2

Samlet areal af øer 1.6

Maalselven herred deles ved selve Maalselvdalen og Rostadalen. Ved beskrivelsen kan da først omtales den syd og vest for Maalselvns vasdrag liggende del af herredet og saa den del, som ligger øst og nord for vasdraget.

Landet mellem Rostaelven i nord, Divielven i vest og rigsgrænsen i syd og øst er i det hele en fjeldmark med forholdsvis milde former, paa hvilken enkelte høider hæver sig.

Dog er her ogsaa betydelige høider, saasom *Jertta* (tr. p.) (Hjerttind) og i den nordre del: *Likkavarre* (tr. p.), hvis høide er omkring 1 550 m., samt *Harvfjeld* (*Buosservarre*) mellem dette og store Rostavatn. Disse 3 betydelige fjeldstrækninger danner tilligemed fjeldstrækningen langs Divielvens østside med *Sørlifjeld*, *Dødesfjeld*, *Storfjeld* og *Julusvarre* et godt beitedistrikt, da det i lerne og fjeldskarene har rig græsvegetation og desuden baade skog og tilgængelige snefjelde, især i den nordlige del. Den sydlige og østlige del er derimod mindre skikket som sommerbeite, — en betydelig del af dette strøg er myret. Selv langs grænsen er vistnok ingen del af fjeldet ganske nøgen; men rensdyrmosen, som her gror tyk og frodig, kuer enhver anden plante, det er sjældent at se et græsstraa eller en blomst.

Dividalen er skogbevokset i hele sin længde; birken gaar lige op til *Anavotn*, men furuen kun til *Sandelvdalen*. Skjønt *Dividalen* kan siges at være beboelig i ca. 20 km. længde eller saa langt, furuskogen gaar, er her endnu faa matrikulerede brug; det øverste, *Frihedslí*, har i endel aar staaet øde.

Landet vestenfor *Dividalen* begrændset af *Maalselven* i nord, *Kirkedalen* i vest og grænsen mod *Bardø* i syd er en vidtstrakt fjeldstrækning med dybe dalfører og mange skar med gode renbeiter. Fjelde paa denne strækning i den østlige del vest for *Dividalen* er fra nord til syd: *Langfjeld* med *Langfeldtind*, *Høgskartind*, *Bærraloaivve*, *Njunes* og *Kistefjeld*.

I modsætning til landet paa østsiden af *Dividalen* med sin trættende ensformighed er landet paa denne side af *Dividalen* overmaade vildt og forrevent. Her er mange alper, og fjeldene har en betydelig høide; saaledes rager *Njunes* (tr. p.) mellem *Dividalen* og *Anavasdraget* op til en 1 669 m. Toppen er snedækket

og kun bestigelig fra en kant. Paa den anden side af Anaelven ligger *Kistefjeld* (Guolascærro), der er 1720 m. høit, bestigelig fra østsiden, med isolerede isbræer paa to sider. Det har faaet sit navn af sin besynderlige form og gjaldt blandt finnerne for det bedste vildrenfjeld i disse egne. Nord for Njunes ligger *Gaskanieve* (Midtbræen), en stor, snedækket top, der udgjør den sydligste del af den lange fjeldrand, der begynder med *Alappen* i nord, og som skiller mellem Kirkesdalen og Revelvdalen. *Gaskanieve* kan kun bestiges fra nordsiden. *Langfjeldtind* (1 506 m.) er den høieste top paa fjeldryggen mellem Dividalen og Revelvdalen. *Ruten* (tr. p.), 1340 m., ligger mellem Beinelvdalen, Revelvdalen og Maalselvdaalen.

Fra Kistefjeld mod nordvest ligger en rad høie, men ikke spidse fjeld paa Bardogrændsen. I de dybe forsænkninger er gode renbeiter. De her omhandlede fjelde paa grændsen mod Bardo er: *Gaibbavarre* (omtrent 1400 m.), *Maddaoaivve* med steile skraaninger i øst og vest, og mod vest steilt afskaaret og næbformet er *Maddanibba*, — paa den anden side af Luottojoks dalføre ligger den steile *Kirkestind* (Gærgescokka), begge de sidste omtrent 1 570 m.

Flere sidedale udmunder fra vest i Dividalen, saaledes: *Anavasdalen*, *Sandelvdalen* og *Høgskar*. Til Maalselvdaalen kommer ned *Beinelvdalen* med sidedalen *Revelvdalen*. I dalførerne og skarene er gode renbeiter, saaledes i *Beinelvdal* (Guovddelasvagge) med sin sidedal *Revelvdal* (Rebesvuobme), *Sadak* og *Finneskaret* (Gæivvevagge) samt *Anadalen*; for den største del ligger de over trægrændsen, Gæivvevagge endog 570 m. over samme, med græs lige til snegrændsen.

Enkelte høifjeldsdale har udslaatter og sætre tilhørende de fastboende; men i regelen befares og benyttes de kun af finner. Vandskjellet under Njunes er rigt paa græs. Høifjeldsdalene er i det hele græsrige, men selve bunden er ofte kun myr, smaatjern, stenrøser og fast fond. I snesmeltingen kan man neppe komme frem med hest, og om vinteren gaar hyppige sneskred.

Kirkesdalen gaar mellem *Alappens* ryg og *Isdalsfjeldene*. Den er næst Dividalen den vigtigste tverdal, er beboelig i hele sin længde og har 13 matrikulerede brug. Kornet fryser sjelden her. Furskogen er stærkt udhugget, men der er nok løvskog i dalen.

Landet vest for Kirkesdalen, begrændset af Maalselven i nord og af grændsen mod Bardo i vest og syd er gennemskaaret af Iselvdaalen og Kjervelvdaalen med sidedalen Tverdal.

Mellem Kirkes- og Iselvdaalen ligger *Isdalstinderne* (tr. p.) 1 384 m. høie; den nordligste top er betegnet ubestigelig; ved en isbræ er den skilt fra nabotinden. Mellem Iselvdaalen og Tverdalen ligger to snedækkede toppe med lodrette afstyrtninger til to sider, 1350 m.

høie og meget vanskelige at bestige. Paa hver sin side af Kjerveldalen ligger *østre* og *vestre Istind* (tr. p.), overordentlig vakre fjelde, den vestre tind 1500 m. høi, den østre 1420 m. høi; den vestre tind lader sig kun til enkelte tider og da ei uden fare bestige. Omkring fjeldet ligger 3 isolerede isbræer, hver i sin botn, hvoraf den østlige og største har endemorænen om 879 m. Istinderne ansees af nogle for de vakreste fjelde i Tromsø amt.

Syd for østre Istind ligger en sønderrevet fjeldstrækning med styrtninger, hvasse toppe og rygge, smaa bræer og vakre alper. Fjeldene i denne gruppe, hvoraf *Kjervelfjeldene*, *Sneffeld* og *Blaaberg* (tr. p.) 1230 m. paa grænsen af Bardo er de høieste, er i regelen vanskelige at bestige.

Den til Maalselven herred hørende strækning vest for Maalselven og nord for Bardoelven støder mod vest til Sørreisen og Lenviken herreder. Sydvestligt paa grænsen mellem Maalselven, Bardo, Salangen og Sørreisen ligger her *Hjertind* (*Bassevarre* 1 387 m. høi), en vild fjeldstrækning, hvor vandskillet mellem vasdragene til Bardodalen, Maalselven, Sørreisen og Salangen ligger. Der er gode renbeiter omkring *Hjertind*. Mod nordøst i Bardo skraaner fjeldet af mod *Madfjeld*, *Sørhusaasen* 465 m. og *Rustadfjeld* 406 m., hvorefter følger nordlig Andsvatns forsænkning med Andselven, der gaar ud i Maalselven.

Nordligere følger *Andsfjeld* (tr. p.) 640 m. med steilt affalds mod Maalselvdalen.

Paa grænsen af Sørreisen ligger *Rensfjeld* og *Renskallen*. Her er gode beiter paa denne strækning, og skogen, tildels furuskog, gaar op til 440 m. *Fuglemyrene* er en del af Finfjordeidet. Denne brede tverdal gaar fra Maalselven over mod Finfjordvatn. Eidets bund ligger ikke høiere end 50 m. Omkring *Fuglemyrene*, der er skogløse, er kun dalsiderne samt bakkeskraaningerne langs Buocceffelbma skikkede til opdyrkning.

Nordenfor kommer ind i Maalselven herred skraaningerne fra *Fagerfjeld* og *Vasbrun* med *Sultinden*, adskilte ved dalen *Buoccevagge*. Her er adskillige gaarde paa Vasbruns, Fagerfjelds og Renfjelds skraaninger.

Buoccevagge er en myrlændt dal med vande og tjern og med græs. Skog er der kun sparsomt, da den ikke vokser, hvor der er myr. Fjeldene ligesom størstedelen af Buoccevagge benyttes dels til havnegange og dels til renbeiter.

Maalselvdalen, som er bebygget i hele sin længde indtil Rostavatn, er i sin øvre del indtil sammenløbet med Bardo temmelig trangt indsluttet af høie fjelde; den er bevokset med skog, lidt furu, men mest birk, der gaar op til omkring 470 m.; i de nederste 34 km. er dalen temmelig vid, tættere bebygget og mindre skogrig.

Denne del af bygden har ved midtsommertid rig græsvækst; der veksler eng og vakker birkeskog. Gaardene er for en stor del velbyggede med større bygninger

En prægtig ramme af snedækte tinder, hvoraf særlig maa nævnes de vakre Istinder med sine steile sider og spidse toppe, lukker landskabet mod syd i vinkelen mellem Maalselven og Bardoeelvns vasdrag.

Maalselv—Bardodalførerne er forskellige fra andre steder i Tromsø amt. Elvene er brede og i regelen roligt flydende. Dalbunden har store, flade moer, tildels med furu- eller birkeskog. Fjeldene er skogbevoksede opover siderne. Der er forholdsvis store og sammenhængende opdyrkede strækninger, og bebyggelsen, befolkningen med sprog, sæder og skikke, ligesom jordbruget og husdyrene, især kvæget, har et præg, som en indlandsbygd paa østlandet og minder om Østerdalen eller Gudbrandsdalen.

Rostadalen er Maalselvdalens fortsættelse fra sammenløbet af Tamok-, Rosta- og Divielven til store Rostavatn. Den nedre del af dalen indtages af det omtrent 13 km. lange litle Rostavatn, paa hvis bredder der er et par gaarde. Ovenfor vandet er i dalbunden i 6 km. længde flade, tildels opdyrkede og dels med birkeskog bevoksede moer. Ovenfor herfra indtil sammenstødet med *Trolddalen* er dalen meget smal og indesluttet af steile fjeldsider, der ikke levner mere plads end den elven indtager; fjeldsiderne er i sin lavere del sparsomt bevoksede med birkeskog.

Den del af Maalselven herred, som ligger øst og nord for Maalselven, er gennemsat af *Takelvdalen* og *Tamokdalen* og er derved delt.

Landet begrændset af Maalselven i vest, Takelven i syd og Malangen og Balsfjord herreder i nord og øst er gennemskaaret af *Maarelvns dalføre*.

Nordligst paa grændsen af Malangen naar *Aursfjeld* 635 m. Længer syd ligger *Nøkkefjeld* (314 m.) og de med dette sammenhængende aaser *Aka* (250 m.) og *Sletfjeld* (314 m.), der er en paa smaavande, skog (birk og lidt furu) og græs rig aasstrækning; der er svage skraaninger i øst og syd, mod vest er steilt affald mod Maalselven, og Aka gaar saa langt frem, at der netop blir plads for veien. Renbeite er ikke her; beiterne tiltrænges og benyttes af de talrige gaarde.

Østnordøst for Maalselvns kirke ligger *Hesten* med *Hestehovedet* (323 meter).

Mellem Maarelvdalen og Takelvdalen er vilde alper med høie tinder og dybe skar. Flere mindre isbræer ligger paa østsiden af fjeldene, hvor i regelen ligger sne bliver liggende sommeren over. Fjeldenes høiere dele er i almindelighed golde; men de lavere sider og skarene er gode renbeiter. Birken gaar

til 300—400 m.; lidt dyrkbar mark er der langs Takelvdalen og Maarelven.

Maarfjeldet, 1339 m., er et mægtigt fjeld paa Malangens grændse; den øverste del bestaar af ur og golde, sønderrevne takker, der er vanskelige at bestige. Mod vest, syd og øst er fjeldet overmaade steilt; men mod nord gaar en græsbevokset, svagere skraanende aksel ind i Malangen.

Ved et 831 m. høit skar er Maarfjeld skilt fra de 3 spidse, golde og vanskelig bestigelige *Maartinder*, der indbyrdes er adskilte af skar indtil 630 m. høie. Disse skar og de lavere skraaninger har beiter for ren. Skog findes kun paa de vestlige skraaninger mod Maarelven.

Sollitinderne (tr. p.), 687 m. høie, er to græsklædte, ved et trangt og dybt skar skilte toppe, med forholdsvis svage skraaninger undtagen i syd, hvor de øverste 200 à 250 m. falder meget steilt.

Sollitinderne skilles fra Maartinderne ved et dybt skar; de er bevokset med furu og birk (til 440 meter) og har gode beiter især paa sydsiden, hvor der dels er udslaatter, dels havnegange. Sydøstlig ligger *Gaastua* (tr. p.). 448 m. høi, skilt fra Maartinderne ved en bred dal med myrer og smaavande. Gaastua er græsbevokset og skogbevokset.

Den del af Maalselven herred, som begrænses af Maalselven i vest og syd og af Tamokelven i øst, samt af Takelv en med grændsen mod Balsfjorden herred i nord, har sin længste udstrækning i øst og vest og er et fjeldlandskab med affald mod Maalselvdalen

Vestlig mellem Takelvdal og Maalselvdalen ligger *litle Mauken* (tr. p.). 594 m. høi, den er skog- og græsbevokset; østligere naar *store Mauken* (tr. p.) 697 m., hvilken bestaar af flere toppe skilte ved dybe kløfter. Endelig naar længer mod øst *Mauktinden* (tr. p.) 1 033 m. Der er to tinder, en østre og en vestre. Tinderne heromkring er græsbevoksede undtagen de høieste toppe, og beiterne er gode.

De benyttes baade til havnegange og udslaatter. Der er lidt furu og derhos birk, som naar op til 440 meter.

Paa grændsen mod Balsfjord ligger *Falkefjeld* (439 m.).

Berguglehøiden (276 meter) ligger mod Maalselvdalen vestlig for store Mauken.

Østligst i den heromhandlede fjeldstrækning og nordvestlig for Tamokelven ligger *Litlefjeld*, der er græsklædt næsten til toppen, og *Hattavarre* 1443 m. høit.

Dette fjeld har øverst en liden, snedækket, mod vest svagtheldende flade med omtrent 150 meters steilt fald til alle sider, der giver fjeldet lighed med en hat. Nedenfor «hatten» kommer løs og meget steil ur, og nedenfor denne igjen paa nordsiden sva-

gere og tildels græsklædte skraaninger, medens paa sydsiden uren fortsættes næsten helt ned til dalbunden. Kun paa et smalt stykke af nordsiden er der en med ur opfyldt revne i hatten, der til-lader at bestige toppen, hvilket dog er vanskeligt.

Den 527 m. høie *Rengjerdstind* paa grænsen af Balsfjord er bevokset med skog og græs.

Tamokdalen er en trang fjelddal, der stiger jevnt op fra Maalselvdalen. Den er tæt bevokset med birkeskog, gennem-strømmes af en temmelig stor elv og har paa begge sider høie snedækkede fjeld.

Høiset og Olsrød er de eneste beboede gaarde i Tamokdalen.

Den del af Maalselven herred, som begrænses af Tamokelven i vest og Rostaelven i syd, støder mod øst til rigsgrænsen og mod nord til Balsfjorden herred.

Vestligst ligger her det svære *Rostafjeld* (tr. p.) 1558 meter.

Rostafjeld har to toppe, forenede ved en kun faa fod bred ryg med steile styrtninger til begge sider. Den østlige top, der har høiden af 1558 m., er en stor kuppel, hvis øverste del dækkes af en bræ. Paa nordsiden af den ryg, der forener de to toppe, ligger en uhyre botn med steile, græsklædte skraaninger. Mod syd falder fjeldet meget steilt, men græsklædt af mod litle Rosta-vatn; fjeldets nedre del har godt græs og birkeskog. Øst for Rosta-fjeld ligger *litle* og *store Bratliffjeld*; det første er goldt øverst, men forøvrigt græsbevokset, medens det sidste er græsklædt lige til toppen, skogbevokset i sin lavere del og helt op dækket med et dybt jordlag, saa fast fjeld kun paa faa steder er at se.

Tre Sidedale kommer ned paa nordsiden af Rostadalen:

Reiersdalen, *Trolddalen* og *Cievcasvagge*; de er temmelige brede og bevoksede med græs og har sammen med fjeldene gode ren-beiter, der benyttes af finnerne, navnlig om høsten, naar de kom-mer tilbage efter myggetidens slutning. Før begyndelsen af august maaned kan de neppe bruges til renbeiter, da græsset først i slutningen af juli begynder at spire i den østlige del. Skog er kun i den nedre del af Reiersdalen og i Rostadalen.

Ved rigsgrænsen hæver sig *Moskovarre* til omkring 1250 m.; den er græsklædt især paa østsiden.

Fjeldet langs rigsgrænsen er ikke nøgent, men her gror rensdyrmosen overalt tyk og frodig, og kuer andre planter, saa at det her er en sjeldenhed at se et græsstraa.

Snedækket er i regelen enhver flad fjeldtop, der naar 1200 meter og derover; der er nogle mindre snebræer, men ingen større.

Evig is og sne er der paa følgende toppe:

Jiednjagaissa og Rosta fjeld.....	1.4 km. ²
Alappen	2.3
Istind.....	1.6

MAALSELVEN HERRED 195

Gaskanieve.....	14.6 km. ²
Isdalsfjeldene	23.6
Sydvest f. Isdalsfjeldene.....	0.7
Njunesvarr.....	0.8

	45.0 km. ²

Geologi. I Maalselven herred optræder i det faste fjeld bergarter, der er henførte til Dividualsgruppen, Balsfjordgruppen og Tromsø glimmerskifergruppe.

Dividualsgruppen har den mindste udbredelse; den optræder i en del af Dividalen med konglomerat, sandstene og skifere.

Langt større udbredelse har de to andre bergartgrupper, saaledes Balsfjordgruppen over store strækninger omkring selve Maalselven, medens bergarterne i høiderne er betragtet som tilhørende Tromsø glimmerskifergruppe. Ikke lagdelte bergarter har liden udbredelse i Maalselven herred, saaledes granit i herredets sydostlige del ved rigsgrænsen.

I Maalselvdalen er der terrasser, ligesom her forekommer kalkholdig ler. Fra Maalselvens udløb er dalen paa en strækning opover bred, med store sandholdige moer.

Vasdrag. *Rostaelven* kommer fra det ved grændserøs 287 liggende store eller øvre Rostavatn, hvilket vand fra den modsatte ende sender et tilløb til Torneå. Den gaar gennem en myrlændt slette, optager en fra *Moskojavrr*e og en del andre smaavande kommende, temmelig betydelig elv og derhos flere mindre elve og gaar derpaa i uafbrudte fossefald gennem den trange Rostadal i litle eller nedre Rostavatn.

Betydning for kommunikationerne eller for flødningen har ikke elven.

Af dens bielve er *Troldelven* og *Reierselven* de betydeligste; den sidste danner ved sit udløb i Rostavatn et vakkert, omtrent 30 m. høit fossefald, der i flere afsatser styrter sig ud over den bratte fjeldvæg.

Nedenfor litle Rostavatn danner Rostaelven en bred strøm med ringe hastighed, indtil den ved sin forening med Tamok- og Divielven danner

Maalselven. Straks efter dette sammenløb har Maalselven en temmelig betydelig bredde; den flyder med ringe hastighed, idet den af og til deler sig i flere arme, indtil den ved gaarden Fossli, straks før den løber sammen med Bardoelven, danner *Malangfossen* med 3 fald paa en længde af noget over 630 m. og med en samlet hoide af omtrent 19.5 m. Det øverste fald er det mindste; det midterste har en klippeblok midt i løbet og er det største. Det nederste fald driver to sage, en paa hver side. Der flødes nedover fossen.

Kun paa et sted, ved gaarden *Tangen*, er der stærkere stryk, der dog lader sig befare med baad.

Efter sammenløbet med Bardoelv blir Maalselven bredere og dybere. Det første stykke indtil gaarden Fredriksberg er den stærkt strømmende; men herfra gaar den med meget svagt fald og stærkt tiltagende bredde ud i havet.

Maalselven er i sin nederste del seilbar og befares indtil gaarden Brandskognes med kumser (jægter), der her henter bygningstømmer, ved, tjære, næver etc. Ovenfor og indtil Malangsfos er den farbar med baad og benyttes til flødning saavel af tømmer som af trævirke fra de høiere op i dalen liggende sagbrug.

Ogsaa den øverste del fra Rostavatn indtil Malangsfos er farbar paa baade og flaader og benyttes meget til transport af tømmer og af den tjære, der paa mange steder brændes af rødder og andet affald af furuskogene. At fare paa Elven er dog i i dens øvre del vanskeligt, dels fordi dens leie ofte deler sig, dels ved sandbanker; sandbanker er der ogsaa ved dens nederste del, saa at man ikke kommer op ved. fjæretid. Der flødes vistnok et par tusin favne ved.

Til lettelse for flødningen blev der udført en del sprængninger i Malangsfossen, hvilke dog endnu er ufuldstændige. Der er en del møller og sagbrug.

Bredderne er i den øverste del flade og hæver sig kun lidt over elven; i den nedre del, hvor bredderne er høie sandmæler, der ligger efter hverandre i terrasser, forårsager elvens skjæring i flomtiden ofte skred. Elven er stærkt materialførende.

De vigtigste tilløb modtager Maalselven fra syd, nemlig: *Divieelv*, *Beinelv*, *Revelv*, *Alapelv*, *Kirkeselv* med *Isdalselv*, *Kjervelv* o. fl.

Divielven, der fra øst optager 3 fra grændsen kommende tilløb og fra vest 2 større elve, nemlig *Anaelv* og *Sandelv*, gjenemstrømmer Dividalen i en længde af 45 km., som en betydelig elv, med prægtige fossefald og ofte steile bredder, indtil den, som Maalselvens hovedtilløb, ved Rostanes forener sig med Tamok- og Rostaelv. Vadesteder er der ikke; derimod har finnerne med stort besvær og arbeide bygget ganske solide broer, som de hvert aar udbedrer. I Dividalen har de desuden bygget broer over Dødes- og Sandelv; brobanen ligger over sidstnævnte elv 14 meter over vandleiet ved almindelig vandstand. Der er udført endel rensning og minering i Divielvens nedre løb, og derved er den gjort flødbar i en længde af 28 km., eller saalangt furuskogen følger elven. Med baad er ikke muligt at komme udover fossene.

I snemeltningen kan Divielven og de andre elve og bække her svulme op til den flerdobbelte størrelse; anden skade end for en tid at standse en ubetydelig trafik, forårsager dog flommen ikke.

Isdalselven driver et sagbrug, en mølle og en cirkelsag tilhørende gaarden *Iselvmo*.

Maalselven har fra nord disse tilløb.

Tamokelven kommer ind fra Balsfjorden herred, bøier i Tamokdalen i sydvest og løber nu som en temmelig bred, men i den øvre del ikke synderlig dyb elv videre; den strømmer vistnok rolig, men afbrudt af flere stride stryk, der gjør den ufarbar med baad. Omtrent 3 km. ovenfor sammenløbet med Rostaelv danner den et omtrent 15 m. høit fossefald. Den er ikke synderlig fiskerig.

Fjeldfrøskelven kommer ind fra Balsfjorden herred og er en temmelig stor, rolig elv, der i den nedre del er farbar med baad.

Maalselven optager videre flere i Maukfjeldene udspringende fjeldelve: *Nergaardselv*, der ved Nergaard driver et sagbrug og en mølle, *Troldelev*, *Nordmoelv* og *Sagelv*, hver med et sagbrug, *Olsopfielbma*, der skjærer sig dybt ned i lerbakken mellem gaardene Rogmo og Brandskognes og hyppig forårsaget jordskred i flomtidene, samt endelig *Mikkelsbækken*, der ved Fredriksberg driver to sage.

Takelven dannes ved sammenløbet af to elve i Balsfjorden. Efter sammenløbet strømmer Takelven med ringe fald og dybde, men forholdsvis betydelig bredde, gennem Takelvdalen, hvor dens betydeligste tilløb er: *Kagebækken* fra Mauken og begge *Olderbækkene* fra Sollitind. Lidt ovenfor Solli sæter danner Takelven en fos, *Stygfos*; ligeledes har den et fossefald ved pladsen Fossbakken, straks før dens udløb i Maalselven, 10—11 m. høit. Her har gaarden Solli et møllebrug og en sag. Bredderne af denne elv er myret. Paa grund af dens ringe dybde, idet den om sommeren svinder ind til en ubetydelig bæk, er den ikke farbar for baade. Af fisk har elven ørret og harr i nogen mængde.

Leirbækken og *Broderstadbækken* er ubetydelige udenfor flomtidene.

Fra vest modtager Maalselven følgende tilløb:

Bardoelven, der gennemstrømmer Bardo herred og derpaa gaar ind i Maalselven herred, hvor den noget før sammenløbet med Maalselven danner *Bardofossen*.

«Bardofossen,» heder det i Lunds reise i Nordlandene og Vestfinmarken, «bestaar af to adskilte vandfald i en afstand af omtrent 200 fod. I det øverste, der omgives af mosgroede bredder og slanke birketrær, vælter vandmassen sig bueførmig ned i en høide af omtrent 15 fod. I det andet, der ligger indeklemt imellem klipper, styrter vandet lodret ned i en høide af omtrent 70 fod. I vandfaldets skrænt og omtrent midt i dets rivende strømning fremrager skarpe klipper, over hvilke vandmassen styrter brusende, skummende, tordnende ned i en dyb katarakt; men over denne hænger birken i malerisk tryghed, og lader sine mørkegrønne

blade fugte af de flyvende vandfug. I svelgets dyb syder det som i et Geisir, og en røgsoile af det rygende vandfug hæver sig til fossens halve høide, og dækker med et uigjennemsigtigt flor det vilde væsen dernede. Vandfaldet er malerisk. Yppige birkeskoge staar paa dets grønne strandbredder og giver scenen friskhed og ynde ved at danne en grøn omfatning om det hvide skumbelte . . . fossen skummer utæmt frem lig tusinde slanger, der i uendelige fletninger omsnor hverandre; men paa dens bredder græsser gjeden fredelig, og rensdyret stikker ei sjelden de takkede horn frem af birkeskogen, naar det vil drikke af den rivende strøm. Den hele scene er et ideal af kraft og ynde.»

Efter ingeniør *O. Ingstad* har den øvre fos i Bardofossen en faldhøide af ca. 9 m. og dertil nogle stryk. Faldhøiden af nedre fos er 20 m., hvortil kommer endel stryk paa ialt ca. 11 m. I vintertiden er den næsten helt overiset og har en i forhold til sommervandstanden stærkt reduceret vandføring. Nedenfor fossene ligger mægtige, henved 50 m. høie terrasser med ler.

Laksen gaar op til nedre fos. Tidligere flødedes ud over fossene, men dette er nu ophørt.

Andselven, der udspringer paa de vandsyge aasstrækninger nordenfor Andsvatn, gennemstrømmer dette og løber som en bred elv med stærke fald, men uden større fosse ud i Maalselven. Elven er temmelig rig paa ørret og harr; den er utjenlig som kommunikationsmiddel. I tørre vintre forslaar vandmængden blot til et almindeligt kværnfald.

Krokbækken kommer fra Sørreisen; den danner afløb for mange tjern, der ligger paa Andsfjeldets vestlige skraaning. Den er rig paa smaaørret.

Skilbækken og *Furubækken*. Den sidste driver en gaarden Takelvbugt tilhørende sag, den første en gaarden Fagerlidal tilhørende cirkelsag, der skjærer birkestav til udførsel.

Mortnelven dannes af flere fra Andsfjeld og Renfjeld kommende bække og løber som en ikke meget bred, men dyb elv, skjærende sig dybt ned i moerne i Maalselvdalen, ud i Maalselven. Den kan roes i sin nederste del.

Buocefielbma kommer fra Vasbrun og Fagerfjeld, gennemstrømmer myrene i Buoccevagge, gaar i en fos udover skraaningerne mod Fuglemyrene og gennemstrømmer derpaa disse som en dyb, rolig elv. Den kan roes i sin nedre del. Hverken Mortnelv eller Buoccefielbma er synderlig rig paa fisk.

Fra Vasbrun kommer en mængde bække, hvoraf flere er af vigtighed, da de driver sagbrug, tilhørende Sandnes- og Sultindvikgaardene.

Maarelven udspringer mellem Maartinderne og løber, naar den er kommet gennem skarene her, rolig, men med dybt leie ned mod Aurs-

fjord i Malangen, idet den kort før sit udløb i denne danner et betydeligt fossefald af 24—25 meters høide paa en længde af ca. 250 m. Nedenfor dette er den bred, men saa grund, at den vanskelig kan befares. Dens nedre del og fjordens inderste del er opgrundet af sandbanker. Den er temmelig rig paa ørret.

I nd s j ø e r. Den største indsjø i herredet er *øvre* eller *litle Rostavatn*, 15.7 km.² stort, omtrent 9 km. langt og 2 km. bredt. Det er rigt paa fisk, stor ørret og røi; der er fisket ørret paa 4 kg. (uden hoved og indvolde). Dets bredder er vanskelig farbare, hvorfor vandet er af nogen vigtighed for kommunikationen.

Andre vande i herredet er *Anavatn* og *Dødesvatn*, samt en del smaa vande paa grænsen. Desuden er der mange mindre tjern i dalbundene og paa fjeldene. Mange af disse sidste er isbelagte det hele aar eller i 10 maaneder af aaret og er i regelen fiskløse. I *Dødesvatn*, 4.7 km.² stort og 3 km. bredt og langt, fisker de fastboende i Dividalen; fiskemængden er her betydelig aftaget.

Alle grændsevandene er overordentlig fiskerige; men saalænge der ikke er baad i dem, bliver fiskeriet ikke af nogen betydning. Røi og lake er de almindeligste fiskesorter.

Inderst i Rostadalen, lige ved rigsgrænsen, findes flere fiskerige vande, af hvilke *Moskojavrrer* udmærker sig ved sin rigdom paa stor og usædvanlig fed røi og ørret, og *Riettejavrre*, *Leirvatn* ved sin rigdom paa sik. Beboerne af gaarden Sverresvold ligger hver høst herinde paa fiskeri en 8 dages tid og fisker og salter aarlig flere tønder fisk. De har baad i Moskojavrrer, ved hvis bredder de har opført en gamme. Ogsaa *store Rostavatn*, der for største delen hører til Sverige, skal være rigt paa fisk.

Andsvatn ligger dels i Maalselven, dels i Sørreisen og er omtalt under Sørreisen.

I nd s j ø e r:

	km.2
Del af Maalselv	9.3
Del af Finfjordvatn.....	1.4
Møsse tjern	0.2
Del af Andsvatn	3.2
Moskojavrrer.....	1.5
Vand n.v. f. Moskojavrrer.....	0.3
Vand n.ø. Cievcasgaissa	0.1
Rostavatn.....	15.7
Udvidelse af Rostaelv før udløbet i	
Rostavatn.....	0.2
Raavatn	0.3
Vand ved Alapmo sæter	0.2
Riettejavrre.....	0.4

TROMSØ AMT 200

	km. ²
Vand paa Harvfjeldene.....	0.4
Vand s.ø. f. Baadkjeipen.....	0.2
Dødesvatn.....	4.7
Vand s. f. Høgskartind.....	0.1
Vand s.v. f. Høgskartind.....	0.2
Del af vand ved rigsgrænsen n.ø f.	
Gælbir vøtn.....	0.2
Vand s.v. f. Gælbir vøtn.....	0.3
Vand ø. f. Bumansberg.....	0.2
Cuovcejavrre.....	1.1
Vand i Coulmavagge.....	0.4
Vand ø. f. Bassevarre.....	0.1
Vand i Navstevagge.....	0.2
Vuomasjavrre.....	1.8
Ana vandene, østre (sydligste).....	0.5
Ana vandene, vestre (nordligste).....	1.9
Havggajavrre.....	0.9
Vand s.v. f. Havggajavrre.....	0.3
182 smaavand.....	5.9

Samlet areal af indsjøer 52.0

Kyst og fjorde — *Maalselvford*, sidefjord af Malangen fjord — kommer i ca. 12 km. ind i herredet. Den optager Maalselven.

Jordsmønnenet er forskjelligt og vekslende. Flere steder ligger større sandmoer; andre steder er jorden mer eller mindre lerholdig og stundom, efter hvad man har angivet, mergelholdig. Den frugtbareste jord er især i lerne samt paa skraaningerne og ved foden af fjeldene. Det er her ofte lermuld, dækket med et tykt lag af svartmuld. Der er meget saadan god jord i Maalselvdalen. Her er vegetationen rig; hæg, or og silje blander sig der med birk og furu og vokser op til mægtige træer. Ormgræs (bregner) danner jevnlig en art af underskog af 1 til 1 1/2 alens høide.

Den dyrkede del af jorden er af noget forskjellig beskaffenhed - ligefra en simpel grusjord op til den fine, stenfrie muldblandede sandjord og til den kraftigste lerjord.

Paa moerne langs Maalselven og i det hele langs elveleierne er mest sand; opimod fjeldfoden træffer man god jord, som er let at bearbejde. Det opdyrkede areal er forholdsvis kun lidet.

Byg dyrkes i hele Maalselvdalen; i de indre strøg tilsaaes dog kun ubetydelige flækker med byg, da her frosten i regelen kommer tidligere, og jorden bliver senere færdig til saaning.

MAALSELVEN HERRED 201

Man kan paaregne, at byg fryser bort, saa at det kun kan bruges til kreaturfoder, hvert 3dje aar, og det maa skjæres grønt hvert 3dje aar, dog er det da ofte saa udviklet, at det er skikket til sædekorn og til nød til menneskeføde; det er saaledes kun hvert 3dje aar kornet naar til fuldstændig modenhed.

Rug og havre er dyrket forsøgsvis paa de mindre frost-lændte steder.

Poteter dyrkes i regelen, om end ikke i mængde, paa alle gaarde og rydningspladse og giver et væsentligt bidrag til beboernes vinterforsyning. Der avles af poteter omtrent, hvad der tiltrænges, men ikke mere; efter mai maanedes udgang er der kun undtagelsesvis poteter at faa paa nogen gaard i dalen. Poteterne opnaar sjelden nogen synderlig størrelse og giver derfor faa fold.

Det er overmaade smaat med havedyrkning; de er meget længer komne i Balsfjord.

Der dyrkes næper og gulrødder.

Næper har man i de senere aar begyndt at dyrke paa flere steder, navnlig i de indre dele, hvor bygavlen er ringe eller ingen. Da planten er haardfør og trives godt, er dens dyrkning vistnok paa sin plads.

Ribs bliver modne og ligesaa jordbær og bringebær, men ikke stikelsbær.

Der er opryddet meget nyland i senere tid.

Korndyrkning er aftaget noget og potetdyrkingen ligeledes.

Der er anskaffet adskillige slaamaskiner.

Arealer saaledes udnyttet:

Ager.....	1.1 km. ²	
Eng.....	9.2 »	
Ager og eng.....		10.3 km. ²
Skog.....		520.0 »
Udmark, snaufjeld, indsjøer, myr, sne	2 801.7 »	
		3 332.0 km. ²

Gjennem snitlig avl pr. maal var i femaaret 1891—95:

Byg.....	2.30 hl.
Poteter.....	14.00
Foldighed er for	
Byg.....	6
Poteter.....	4
Udsæd pr. maal er	
Byg.....	0.36 hl.
Poteter.....	3.25

Udsæd af korn var i 1886—1891 aarlig 372 hl., af poteter 1 431 hl.

Herredsstyrelsen har angivet værdien af 1 maal jord til 10—15 kr., og omkostningerne ved dyrkningen af 1 maal til 10—25 kr.

Englandet er ei ubetydeligt, det er dels dyrket eng i indmarkerne dels udslaatter, hvilke sidste i gode aar sjelden høstes.

Havnegangene er udmærkede, og der er store udslaatter.

De største gaardbrugere har sætre.

Arealet af græsgange over trægrænsen er meget betydeligt; østenfor Dividalen har mosen fortrængt græsset, men vestenfor er hver fjelddal mere og mindre rigt græsbevokset. Et par dage efter at sneen er gaaet bort, grønnes dalen; græsset vokser utrolig hurtig, og græsvegetationen er rigere, end vi mangesteds søndenfelds er vant til at se den.

De udstrakte fjeldbeiter og den rige græsvækst tillader et forholdsvis stort kreaturhold. Produkterne fra fædriften fra herredet ansees i regelen som godt og omhyggeligt behandlet.

Fjeldpartier omkring Mauken nordligst for Maalselvdalen er rigt bevokset med græs. Skraaningerne benyttes som havnegange og tildels til udslaatter og er indtil 1 400 fods høide bevoksede med skog, hvoraf en hel del furu.

Tamokdalen er bevokset med birkeskog og har tidligere i sin sydlige del ogsaa havt god furuskog, der dog nu er ødelagt; der staar kun igjen hist og her endel storgrenede og forvredne træer. Her er ogsaa god græsvækst undtagen i den nedre del, hvor der er myrlændt. Store Bratlifjeld over Rostavatn er græsklædt lige til toppen og skogbevokset i sin nedre del.

Kvæget er dels blandingsformer af ayrshirekvæg med norsk kvæg, dels dyr, som maa henregnes til det ublandede norske kystkvæg.

Maalselvdalen har mange ret gode og værdifulde dyr med ensartet præg, god kropsbygning og gode melketegn. Kvægbestanden viser efter saavidt lang tids forløb endnu tydelige spor af den fremmede races bygningstræk og præg.

Foruden ayrshirekjør har der, som før omtalt, været endel hollandske og nogle russekjør.

Tuberkulose er noksaa almindelig, og enkelte besætninger er nedslagede.

Der sælges kreaturer, men ikke sauer; der er mest gamle norske sauer.

G r i s e h o l d e t er daarligt.

Opdræt og salg af kvæg er tiltaget noget, medens faareholdet er aftaget meget.

MAALSELVEN HERRED 203

Melkeproduktionen er tiltaget meget.

Maalselvdalens hovednæring er kreaturholdet, og det vil derfor være vigtigt at saa græsfrø, der egner sig for klimabet.

Jo længer man kommer ned i Maalselvdalen, eller jo nærmere man kommer sjøen, især paa elvens vestre side, desto knappere er i regelen foderbeholdningen, og desto mindre fuldkomment stellet i det hele.

Længer op i dalen er fodringen og stellet forholdsvis bedre, kreaturerne huld og hudpleie god.

Kreaturhold samt fjærkræ i Maalselven herred 1ste januar 1891.

Heste.....	377
Storfæ.....	2 802
Faar.....	2 603
Gjeder.....	1 068
Svin.....	140
Rensdyr.....	46
Høns.....	461
Ænder.....	
Gjæs.....	

Her er mange steder fortrinlige rensdyrbeiter samt isfjelde og bræer, hvor renen kan søge fristed for myggen. Op imod rigsgrænsen i herredets sydøstlige del er fjeldet heller ikke som regel nøgent, men rensdyrmosen, som her gror tyk og frodig, kuer, som omtalt, andre planter Gode beiter for ren findes omkring *Iselvdalen*, *Anadalen*, nord og syd for *Rostadalen*, i *Mauken*, i *Maartind* og flere steder. Det er fremmed ren som beiter.

Fjeldstrækningerne langs Dividalens østside er et godt beitesland for ren, da her er rig græsvegetation, og desuden baade skog og tilgjængelige snefjelde, især i den nordlige del.

Renbeiterne i Maalselven er:

Lierne langs *Likkavarre* med tverskar op i samme, *Aslakacca*, et skar mellem *Likkavarre* og *Buossirvarre*, der fører fra Rostaelvens til Dødeselvens dalføre, lierne langs *Buossirvarre* med *Gassavagge*, *Dærttavagge* med skar, der gaar over *Buossirvarre* til *Aslakacca*, *Devdesvuobme* og den øverste del af *Sørdalen*.

a. I nordre Rostaparti: *Cievcasvagge* og lierne langs *Bælcokak*: *Vuomavagge* med lierne langs og omkring *Vuomacokak*; *Galla-gaibbevagge* og *Trolldalen*, samt lierne og skarene omkring *Hattavarre*.

b. I *Mauken* og *Maartinderne*: *Roavvevagge*; akslen omkring *Mauktinderne* (*Gælogaissa*); store *Sletfeld* (*Duolbbaalge*); *Gæinodakvagge*: lierne rundt om store *Maartind*.

Myrer. Store myrer er der omkring Divielvens kilder. Længere nord har man den lange myrstrækning efter Čuolbmavagge og Skakterdal samt myren om Čievcašjavrrre og Grarasjavrrre. Paa vestsiden af Dividalen er myrer langs Anavøtns dalføre.

Norden- og vestenfor Maalselven er adskillige myrstrøg, der er ufarbare aaret rundt, saaledes: *Fuglemyrene*, de store myrstrækninger i *Buoccevagge*, *Stormyr* og *Vollamy*. Torv bruges ikke til brændsel.

Der er store multemyrer, men de ligger høit. Der sælges i gode aar maaske 10 tønder multer.

Fredlyste multemyrer er der ved foden af Renskallen, i Akka og Nøkkefjeldet, paa Berguglehøiden og i Maukens vestre del. De er dog ikke af synderlig betydning.

Skog. Maalselvdalen har det største skogareal af alle herrederne i Tromsø amt. Skogene bestaar af furu og birk; væksterligheden er tildels god, naar hensyn tages til klimabet. Birkeskogens areal er meget større end furuskogens.

Dividalen er skogbevokset i sin hele længde. Birken gaar lige op til Anavatn og til Altevavn i Bardo, men furuen gaar kun til Sandelvdalen.

En stor del furuskog tilhører staten; enkelte gaarde, som *Fossmo*, har stor furuskog.

Der er ogsaa meget birkeskog; nederst i bygden er den temmelig udhugget. Der udføres en del tømmer, og der er endnu nok tømmer til husbygning for herredets behov. Der flækkes adskillig næver. Tjærebrænding er ikke ubetydelig, og der tilvirkes ca. 1 600 tønder. Der betales lidt til staten for rødderne. Der er ogsaa megen orreskog.

Rathke skriver allerede i 1801: «Det hele anlæg med nybyggere har uden tvil skadet de her værende skoge noget; men upaatvilelig gavnet saa meget ved forbedret jordbrug, at dette fuldkommen betaler skaden; det var kun at ønske, at eksemplet maatte virke efterligning blandt de ved kysten boende bønder. Den iver, hvormed der sørges for skolevæsenets bedre indretning, vil uden tvil virke mest hertil.»

I Maalselven antages det aarlige hugstkvantum, efter at den gamle tørre og affældige skog er oprenset, ikke at dække distriktets behov. Da der kun tilvirkes lidet tømmer, vil dette ikke af forstvæsenet fremdrives til lagerplads og sælges ved offentlig auktion. Bygden maa faa sit tømmerbehov dækket fra skoge, der ligger øverst i bygden, og tømmeret sælges ved auktion paa roden.

God furuskog er bleven mere og mere sjelden, og den væksterlige naaleskog tilhører hovedsagelig staten.

Birkeskogen staar frodig i de lavere liggende strøg, og birken vokser villig, saa vedmangel har man ikke her grund til at befrygte. Af andre træsorter er der or, pil, selje, hæg, rogn og asp, dog ei i nogen mængde.

Skogen leverer kjøbmandslast og andet stort tømmer i noget omfang. Der sælges meget brændeved. Der sælges tjære, bark, næver og noget tømmer. Middelpriis 1895 pr. meterfavn ved birk kr. 6.00. Middelpriis 1895 pr. tyltv bygningstømmer kr. 35 for 8—12 alen 7" top. Skogen siges at gaa tilbage. Betydelige dele af skogen tilhører staten.

Fiskeri er en ikke uvæsentlig næringsvei for maalselvdølerne. Der er noget ferskvandsfiske, og saa deltager de i storfisket i Lofoten og Finmarken samt i sildefisket i nærmeste fjorde.

Fisk findes i de fleste elve, men i yderst forskjellig mængde. Høi, ørret og harr er de almindelige fiskearter, og af disse gaar røien høiest, sikkert 125 m. høiere end ørreten. Fiskerigest er Divi- og Rostaelven; man klager imidlertid over, at fisken aftager i denne sidste elv, som følge af ufornuftigt fiske; i Divielven derimod tiskes saagodtsom ikke, og her findes ogsaa, især i dens øvre løb, fisk i usædvanlig stor mængde.

Revelven, Beinelven, Kjervelven er fiskeløse, og i Kirkeselven er fisken saagodtsom borte. Ved kunstig fiskeformering har man i de senere aar forsøgt at forplante røien til flere før fiskeløse elve, og forsøget er paa de fleste steder kronet med held. Alle smaaelver, som udspringer fra vandene paa grændsen, er fiskerige, det er imidlertid mest finnerne, som benytter sig af disse.

I Maalselven staar laks under fossene. Ved Bardofos og Malangsfossen med tilliggende dele af elven angives en enkelt sommer at være fisket 770 kg. (1 700 engelske pund) laks. Elven har ogsaa ørret og harr.

Et godt fiskevand er *Anavatn*, sydvest for Njunes, 11 km. langt, men det er grundt og sjelden over 2 km. bredt. Da der var baad i vandet, reiste folk fra Kirkesdalen ofte did for at tiske; men naar der ikke er baad, fisker kun finner.

Et af Maalselvaldens bedste fiskevand er det litle *Raavatn*, der har en overordentlig mængde usædvanlig stor røi, ørret, lake og harr. Vandet tilhører gaarden Øvergaard.

Schnittler skriver i 1743: «I denne Maalselvbjerg imod fossene skal i fordums tid skjøn laksefangst og kaabe-veide have været, som siges af østflapperne at være bortskudt, opskræmt og ødelagt.»

Harr er der i Rostavatn. Gjedde er sluppet i et vand for længe siden, og er derfra kommet i elven.

Der er lidt bjørn, lidt ulv, ikke gaupe, men ikke lidet jerv, meget ræv, ogsaa hvidræv.

Ryper sælges i enkelte aar, maaske 8 000; ogsaa af *tiur* og *aarfugl* er der forholdsvis meget.

Der er endel *hare*, men den jages lidet, og saa er der noget *oter*.

Kalkstenen i Maalsneset og i Akka har været benyttet af 2 kalkovne paa Maalsneset og 1 paa gaarden *Guldhav* i Maalselv dalen.

Graphit er funden i dalen mellem Maartinderne og Graastua og ved Kværnbækken ved gaarden Solli.

De industrielle anlæg i herredet: *Møllerhaugs helle- og stenbrud*.

Med vandkraft drives nogle sagbrug og kværne. Der er 4 sagbrug og 2 møllebrug.

Husflid og haandværksdrift har naaet samme udviklingstrin som i de nordre bygder af Østerdalen. Alt stof til klæder tilvirkes i regelen paa gaarden.

Der var i 1895 10 handlende personer. De vigtigste handelssteder er: *Maalsnes og Moen*. Der er 1 almindelig rettighed til udskjænkning af øl.

Maalselvns landbrugsforening, stiftet 1893 til landbrugets fremme, havde ved udgangen af 1895 60 medlemmer.

I herredet er: *Maalselvns sparebank* oprettet 1861 med forvaltningskapital 1897 136 859 kr.

Postaabnierier i herredet er: *Maalsnes, Maalselven, Bakkehaug, Øverbygden*.

I Maalselven anløbes *Maalsnes* af dampskibe.

Det bebyggede land strækker sig her hele 70 km. opover fra Maalselvns udløb i Malangen, derhos er der bebyggede tverdaler: *Finfjordeidet*, *Takelvdalen*, bebygget 10 km., *Kirkesdalen* 20 km. og *Dividalen* bebygget 30 km. op fra *Divielvns* udløb i *Rosta-elven*. *Kirkesdalen*, den vigtigste tverdal næst *Dividalen*, er beboelig i hele sin længde. Paa gaardene her fryser kornet sjelden, og der er furuskog, som vistnok er mishandlet, men i tilstrækkelig mængde overalt i dalen.

Alle huse er opførte af træ, hvortil Maalselven i sine furuskoge har det fornødne material. Beboelseshusene er i regelen ikke store; de indeholder gjerne 2 à 3 værelser; den nedre del af Maalselven har dog flere med større bekvemmeligheder forsynede gaarde; det samme gjælder tildels gaardene langs kysterne.

Den fastboende befolkning er hovedsagelig indflyttede østerdøler, som ogsaa her nordpaa har bevaret hjembygdens skik, levevis og dragt. Saaledes finder man igjen i disse egne de store træhuse, net, rensligt stel og god, kraftig levemaade, sands for læsning. Bebygningen af Maalselv dalen er tidligere omtalt.

Af den samlede tilstedeværende befolkning i Maals-

MAALSELVEN HERRED 207

elven (3 314) var i 1891: 91 kvæner (66 norsktalende) og 96 finner (64 norsktalende).

Gjennemsnittsværdien af skyldmarken er: 959 kr.

Herredets samlede matrikulskyld er 779.84 mark, der er 390 skyldsatte brug og 109 gaardsnummer, 309 jordbrug, gennem - snitlig pr. brug 2.15 skyldmark.

Maalselvens præstegaard: *Storbakken*, en del af gaarden Broderstad, har en skyld af mark 5.38. Den har ikke været gjenstand for reduktion efter lov af 19de juni 1882.

Hovedbrugets areal m. v. er opgivet (i 1891) saaledes: Indmark ca. 8 ha., udmark ca. 6 ha. Besætning: 2 heste, 8 à 10 storfæ, 8 smaafæ. Gjennemsnitlig avling: 150 læs hø, 25 hl. poteter, 10 hl. korn.

Skogens fladeindhold ca. 200 ha. Den bestaar væsentlig af birk, men der findes ogsaa endel or og lidt furu samt enkelte rogn, hæg og aspe træer.

Til gaarden hører 2 husmandspladse med samlet indmark 1.7 ha., udmark 6.9 ha. og en samlet besætning af 1 hest og 4 storfæ.

Olsborg—Takelven 1/2 delen af br.-no. 1 og br. no. 3 bruges sammen (10.18 mark), *Brandskognes* med *Engen* og *Litlebækstrand* (11.09 mark) 1 husmandsplads, *Bardofosmoen* (13.89 mark) er de tre største brug i Maalselven og ligger i Maalselvens sogn. Her holdtes tilsammen 1ste januar 1891: 9 heste, 56 storfæ, 62 faar, 30 gjeder, 5 svin og 14 høns. Udsæden i 1890 var: 13 hl. byg og 34 hl. poteter.

Broderstad (7.11 mark) med 1 husmandsplads.

Storbakken præstegaarden (5.38 mark) med 2 husmandspladse.

Olsborg—Takelven 1/2 delen af br.-no. 1 og 1/2 delen af br.-no. 2 (7.37 mark).

Fredriksberg øvre (5.6 mark).

Fosslien (5.71 mark) med 1 husmandsplads.

Nordmoen (5.81 mark) med 1 husmandsplads.

Nordmoen (5.27 mark) med 1 husmandsplads.

Nymoen (5.81 mark).

Nymoen (5.38 mark) med 1 husmandsplads.

Renmælmoen med *Alapmoen* (6.35 mark).

Bjørnstad (5.17 mark) med 3 pladse.

Kirkesnes (3.76 mark) med 4 pladse.

Elvskiftningen (5.81 mark) eies af staten.

Fagerlidalen—Andselven (7.11 mark) med 2 husmandspladse.

Fagerlidalen—Andselven (7.11 mark).

Fagerlidalen—Fagerli—kaldes *Lien (Andselvlien)* (8.62 mark).

Fleskmo øvre, to brug (7.97 mark tilsammen).

Lamoen (5.60 mark).

Rostamoen (5.71 mark) i Øverbygden.

Paa disse 19 gaarde med underliggende pladse holdtes 1ste januar 1891 : 46 heste, 818 storfæ, 263 faar, 147 gjeder, 27 svin og 71 høns. Udsæden var i 1890: 42 hl. byg, 2 hl. havre til grønfoder og 129 hl. poteter.

Der er 58 brug med mellem 3 og 5 mark skyld.

Eiendomme under departementet for det indre er i Maalselven herred:

Bjørkliken, øvre. hvor det offentlige er forbeholdt hugstret i skogen.

Kirkesnes eller Kirkesmoens skog. Kirkesmoen, af skyld mark 14.10, er indkjøbt i henhold til kongelig resolution af 16de januar 1861 som en del af gaarden af samme navn for en kjøbesum for den hele gaard af kr. 14 000.00. I henhold til kongelig resolution af 4de mai 1872 er derpaa jordveien med paastaende huse og tilliggende to birkeskogstrækninger bortsolgt for kr. 2 800.00. Skogen bestaar af furu med god vækst og noget birk.

Kristianamo, af skyld mark 1.29, har furuskog blandet med birk.

Rydningen, Løberg og Iselvmoen, af skyld mark 5.71. I henhold til kongelig resolution af 16de november 1861 er Rydningen erhvervet ved mageskifte, idet staten, istedetfor den samme ved salget af endel gaarde forbeholdte ret til furuskogen, har erholdt fuld eiendomsret til en nærmere bestemt strækning. Bestanden er furuskog, stærkt indsprængt med birk og med liden gjenvækst. Løberg er erhvervet ved mageskifte i henhold til kongelig resolution af 31te marts 1866 og Iselvmoen paa samme maade i henhold til kongelig resolution af 29de november 1862.

Søndre Rognmoen, af skyld mark 2.26. Den er mageskiftet i henhold til kongelig resolution af 29de november 1862. Furusog med god gjenvækst samt noget blandet med birk.

Dividalen og Sørli, af skyld mark 3.23, er mageskiftet i henhold til kongelig resolution af 25 de februar 1863. Bestanden er furuskog med nogen gjenvækst.

Maukstad, af skyld mark 1.08, er mageskiftet i henhold til kongelig resolution af 7de november 1863. Der er væksterlig furu, blandet med birk.

Jutulstad, af skyld mark 0.60, er i henhold til kongelig resolution af 19de februar 1872 erhvervet ved mageskifte. Bestanden er furuskog med god gjenvækst.

Takholmbugts skog: Bugten, af skyld mark 1.08, er mageskiftet i henhold til kongelig resolution af 20de november 1869. Der er væksterlig skog, noget blandet med birk.

Elvskiftnes har god furuskog med en del birk. Gjenvæksten er ganske god. Den er tillagt staten ved overudskiftning i juli 1885 af statens hugstret i skogen. Arealet er ca. 220 ha.

MAALSELVEN HERRED 209

Brandmo, østre, af skyld mark 0.41 og

Brandmo, vestre, af skyld mark 0.60, er indkjøbte i henhold til kongelig resolution af 4de juni 1892 for kr. 2 800.00. Arealet er 64 ha. Bestanden er furu og birk.

Brandmoen, af skyld mark 1.20, er indkjøbt i henhold til kongelig resolution af 29de april 1895 for kr. 5 200.00.

Brandvold, af skyld mark 0.65, er indkjøbt i henhold til kongelig resolution af 29de april 1895 for kr. 2 200.00.

Snippen, af skyld mark 0.18, er indkjøbt i henhold til kongelig resolution af 29de april 1895 for kr. 800.00.

Disse 3 sidstnævnte parceller udgjør sammen med før erhvervede skogparceller en samlet mostrækning bevokset med furu, indblandet med birk.

De Moursundske skoge i Maalselven og *Balsfjordens* herreder med et samlet areal af ca. 5 000 ha, er indkjøbte i henhold til kongelig resolution af 4de juni 1892 for kr. 29.450.00. De indeholder dels gammel udvoksen furuskog, indblandet med birk, dels ungsog.

Skogene bestaar af følgende 7 matrikulerede brug:

- a. Sverresvold, øvre, i Balsfjordens thinglag, af skyld mark 0.06, kun skogmark.
- b. Sverresvold, nedre, i Maalselvens thinglag, af skyld mark 1.94, bortforpagtet.
- c. Nordgaard, i Maalselvens thinglag, af skyld mark 0.86, bortforpagtet.
- d. Solvold, i Maalselvens thinglag, af skyld mark 1.29, bortbygset.
- e. Østerli, i Balsfjordens thinglag, af skyld mark 6.17, bortforpagtet.
- f. Fjeldfrøskaas, i Balsfjordens thinglag, af skyld mark 3.08, kun skogmark.
- g. Storskogens almenning, i Balsfjordens thinglag, af skyld mark 28.65.

I sidstnævnte almenning findes følgende uskyldsatte pladse:

1. Melkelvli, bortforpagtet.
2. Vassingrummet, do.
3. Vasmø, do.
4. Kroken, do.
5. Vestre Tamokdal, do.

Eiendommen ligger — fra vest mod øst - ved Takelven, Fjeldfrøskelven, omkring Fjeldfrøskvatn, paa skraaningerne af Rengjærdtind i Tamokelvdalen og strækker sig mod øst for en mindre del til nedre del af Rostadalen. Af arealet er ca. en tredjedel bevokset med furu; resten bestaar for en væsentlig del i høiderne af birkeskog indsprængt med gammel udvokset furu-

skog, og er her for en større del at betragte som værnskog. I lavere liggende strøg er skogen væksterlig; den årlige tilvækst er af førstestøren ansat til mellem 0.4—4.7 ‰. De større vasdrag, hvortil eiendommene støder, er flødbare, og afsætningen af tømmer er lige let til Balsfjorden som til Maalselven. De fleste af husene tilhører de nuværende brugere.

Nilasheim, af skyld 54 øre, bruges af forstvæsenet.

Fossbakken, af skyld 2 mark 15 øre, er udlagt til klokkegaard ifølge kongelig resolution af 16 de mai 1876. I henhold til samme resolution er den mageskiftet med en del af statens eiendom Rusten i samme thinglag.

Takelvålen søndre, af skyld 32 øre, bruges af forstvæsenet.

Rognmoen søndre, af skyld 2.26 mark, bruges af forstvæsenet.

Rydningen med Løberg og Iselvmoen af tilsammen skyld 5.71 mark, bruges af forstvæsenet.

Kirkesmoen, af skyld 14.10 mark, bruges af forstvæsenet. Under denne eiendom hører sæterpladsen Alapsæteren (uskyldsatt), der er bortfæstet paa 12 aar fra 1ste juli 1885, og slaatterne i Alapliden, der er bortfæstede indtil videre.

Rusten, af skyld 1.83 mark, bruges af forstvæsenet. Slaatterne under denne eiendom er bortfæstet indtil videre.

Bugten, af skyld 43 øre, bruges af forstvæsenet.

Bugten, af skyld 65 øre, bruges af forstvæsenet.

Maukstads, af skyld 1.08 mark, bruges af forstvæsenet.

Malangen almenning, af skyld 56.62 mark bruges af forstvæsenet. Under denne eiendom hører endel uskyldsatte pladse.

Uleberg, af skyld 4.95 mark, bruges af forstvæsenet.

Dividalen, med Sørli, af skyld 3 mark 23 øre, bruges af forstvæsenet.

Under denne eiendom hører slaatterne paa vestre side af Divielven, der er bortfæstet indtil videre.

Messeltmoen, med Divimoen, Sletten, Steinvold og Svestad, af tilsammen skyld 17 mark 98 øre, bruges af forstvæsenet.

Jutulstad, af skyld 75 øre, bruges af forstvæsenet.

Kjosnes, af skyld 3 mark 23 øre.

Kristianamo, af skyld 1 mark 29 øre, bruges af forstvæsenet.

Oldfund. Fra Maalselven kjendes kun stenalderfund fra *Guldhav* (1) og *Lunneborg* (1).

Maalselvns kirke er en langkirke af tømmer, opført 1883, med 800 siddepladse.

Den første hovedkirke i Maalselven blev bygget 1825, men først indviet 1829, som anneks til Lenviken. Ved resolution af

22de februar 1853 oprettedes Maalselvns Præstegjeld af Maalselvns sogn fra Lenviken Præstegjeld og af Bardo sogn fra Ibbestad Præstegjeld.

Øverbygdens annekskirke er en langkirke af tømmer, opført i tiden mellem 1866—77, med 600 siddepladse, efter resolution af 7de september 1865.

Veie. Stortingets første bevilgning (i 1857) til veianlæg i Tromsø amt var til en vei opover Maalselvdalen. Denne blev for den væsentlige del bygget i 60-aarene. Forat man skulde naa længst muligt med de bevilgede midler, overtog bygden det meste af grusningen; men dette betydelige arbeide magtede distriktet ikke, hvorfor staten senere maatte træde støttende til med bevilgninger til veiens grusning, ombygning af broer o. s. v. Og selv efter dette er den stærkt befærdede vei vanskelig at vedligeholde, hvorfor herredet nu har andraget om statshjælp til dens fortsatte udbedring i forbindelse med anbringelse af et solid veidække med stenlag, puk og grus.

Fra *Maalsnes* fører veien først 6 km. langs fjorden til *Hollændernes* og *Flatnes*, derefter i lange retlinjer over flade moer forbi *Lunneborg* og *Guldhav* (14 km.) til *Finbakken* og videre med mindre op- og nedstigninger forbi *Leirbækmo* til *Maalselvns kirke* (20 km.). Mellem *Leirbækmo* og kirken omlagdes veien for nogle aar siden, idet *elven* truede med at skjære den ud. Fra kirken gaar den atter over lange, med birk og furu bevoksede moer forbi *Broderstad* til *Olsborg*; lidt ovenfor denne gaard gaar veien over *Takelven* paa en i 1897 ombygget, solid træbro af 16 meters længde. Videre forbi *Moen* (25 km.), *Fredriksberg* (28 km.), hvor veien til Bardo tager af, *Rognmoen*, *Baatkjosmo*, *Bakkehaug* (44 km), *Nordmo* m. fl. gaarde til *Øverbygdens kirke* (55 km., 70 m. over havet). Noget længere oppe, ved *Skjeggesnes*, 63 km. fra Maalsnes, standser den af staten anlagte vei. Kjørebredden er fra 5 m. til 3.75 m. med enkelte indskrænkninger til 2.50 m.; største stigning er 1 paa 15.

Faste skydsstationer findes paa gaardene:

<i>Maalsnes</i> ,	hvorfra skydses til	<i>Guldhav</i> , 14 km.
<i>Guldhav</i> ,		<i>Maalsnes</i> , 14 km., <i>Moen</i> 11 km. og <i>Aspenes</i> i <i>Lenviken</i> , 14 km.
<i>Moen</i> ,		<i>Guldhav</i> , 11 km., <i>Bakkehaug</i> 19 km. og <i>Sundli</i> i <i>Bardo</i> , 15 km.
<i>Bakkehaug</i> ,		<i>Moen</i> , 19 km., samt opover <i>Øverbygden</i> .

Fra Skjeggesnes fortsætter en *bygdevei* opover til Øvergaard, ca. 8 km.; lidt længere oppe passeres Tamokelven, over hvilken en større træbro er bygget af det offentlige. Af nævneværdige broer iøvrigt kan mærkes broen over Fjeldfrøskelven ved Skjold, ca. 30 m. lang, bygget af træ.

I de senere aar har Opsidderne med støtte af et lidet amtsbidrag oparbejdet en med hjulredskab passabel vei fra Øvergaard forbi *Kongsli* og langs *Rostavatn* til dets sydøstre ende, 17 km. Afstanden herfra til Maalsnes bliver saaledes 88 km.

Af andre bygdeveie i øvre Maalselven bør nævnes:

- a. Vei til *Dividalen*, der tager af ca. 2 km. nedenfor Øvergaard og fører over Maalselven forbi *Messeltmo* opover til *Uleberg*, omtrent 13 km. Ved *Messeltmo* er oprettet færgested.
- b. Vei til *Kirkesdalen*. Man færger over elven lidt ovenfor *Bakkehaug* og fortsætter forbi *Kirkesnes* opigjennem Kirkesdalen til *Sandeggen*, 15 km. Ved Kirkesnes opførtes for endel aar siden af distriktet en længere pælebro over Maalselven; under en voldsom isgang vaaren 1893 blev den imidlertid bortrevet.

Sandsynligvis vil der paa dette sted eller i nærheden med tiden blive anlagt en større jernbro, 60 à 70 m. lang.

En vei er projekteret fra *Skjold* i øvre Maalselven om *Takvatn* til nedre ende af *Sagelvatn*, 33.6 km., hvorfra er bygget vei til *Storsteinnes* ved Balsfjorden. Af dette projekt falder blot 3 km. inden Maalselven herred. En større del af Øverbygden vil efter fuldførelsen af denne vei faa en betydelig kortere fremkomst til sjøen ved Balsfjorden end til Maalselven.

En nybygget vei til *Finsnes* i Lenviken udgaar fra Maalselveien lidt ovenfor Guldhav. Lige ved udgangspunktet passeres Maalselven; her er fast færgested. Fra *Karlstad* paa elvens vestside fører veien med svage stigninger (indtil 1 paa 30) opover til *Fuglemo* og videre langs *Finfjordvatn* forbi *Rydningen* til *Blomli* og Lenvikens grændse. Længde ca. 11 km., bredde 3.75 m. Afstanden fra veiens udgangspunkt ved Maalselven til Finsnes er 25 km. Strøget ved Fuglemo og Finfjordvatn benævnes almindelig *Fagerfjeldet* og den her omhandlede vei *Fagerfjeldveien*.

Ved *Fredriksberg*, 28 km. fra Maalsnes, tager veien til Bardo af. Man færger først over Maalselven, der her er ca. 200 m. bred, og fortsætter over Sandmoerne til *Fagerli*; dette stykke, ca. 2.5 km., er daarlig bygdevei, som tiltrænger ombygning. Fra *Fagerli* gaar en af det offentlige anlagt vei opover dalen forbi gaardene *Fagerlidal*, *Rusten* og *Finsund* til Bardo grændse ved *Hammersletten*, ca. 11 km. fra Fredriksberg og 39,3 km. fra Maalsnes.

Kjørebredden er 3—3.75 m., største stigning (naar undtages det nederste stykke) 1 paa 15. De over Krokøbækken og Andselven opførte træbroer har en længde af 12—16 m.

Den betydeligste sammenhængende rute tillands i amtet er veien *Maalsnes—Fredriksberg—Bardo kirke—Magesaas* i Salangen, en afstand af næsten 99 km. Regnes fra Finsnes i Lenviken om de samme steder til Magesaas, blir længden 110 km. Den største længde giver dog en (i sin helhed ikke meget benyttet) rute fra *Magesaas* i Salangen om Bardo kirke og Fredriksberg til øvre ende af Rostavatn, nemlig 131 km.

Fra *Andselvbro* eller *Busten*, ca. 35 km. fra Maalsnes, er projekteret en vei opover til det vakre *Andsvatn* og langs dettes nordside til gaarden *Nordhus*, 9.1 km., hvoraf 4.2 km. falder inden Maalselven. Fra Nordhus fører en 16 km. lang nybygget vei til *Nordstrøm* og *Sørstrøm* ved Reisenfjord. Denne rute benyttes allerede nu adskillig om vinteren, naar Andsvatn er isbelagt, af befolkningen i midtre og øvre Maalselven samt i nedre Bardo.

Der er bragt paa bane anlæg af bro over Maalselven noget nedenfor færgestedet ved Fredriksberg ; en saadan bro vil faa en længde af mindst 150 m. og bliver at udføre med jernoverbygning.

I *nedre Maalselven* er bygdeveie:

- a. Fra *Maalsnes*, ca. 1 km. ovenfor skydsstationen, til *eidet i Malangen*, 1.5 km.; heraf ligger omtrent halvparten inden Maalselven.
- b. Fra *Mosvold*, paa Maalselvens vestside ligeoverfor *Finbakken*, til *Renfjeldgrænden*, ca. 8 km.
- c. Lidt nedenfor Maalselvens kirke udgaar fra hovedveien en bygdevei om *Kjeldmoen*, *Storjord* o. fl. gaarde til *Keianes* i *Sørfjorden* i Malangen. Længde 14 km., hvoraf 9.5 km. inden Maalselven.
- d. Opover *Takelvdalen*, fra *Olsborg* forbi *Solli* til *Bjorkli*. omtrent 14 km.

Disse bygdeveie søges stadig forbedrede af de interesserede. De allerfleste veie i Maalselven er rodelagte.

Der er projekteret s t a t s v e i e for 359400 kr. i Maalselven.

	Længde af livert anlæg km.
Balsfjord gr.—Skjold.....	2.9
Skillet—Raavatn.....	2.1
Bro over Fjeldfrøskelven	
Olsborg—Takelvdalen—Balsfj. gr.	18.5

TROMSØ AMT 214

	Længde af hvert anlæg km.
Sørreisen gr.—Maalselvveien	4.2
Bro ved Fredriksberg	
Tilstødende vei	
Bro ved Kirkesnes	
Opgrøftning, stenlag m. v. Maals- nes—Moen.....	(25.0)

Der er projekteret herredsveie for 75 500 kr.

Vei langs Rostavatn.....	10.0
Messeltmo—Steinvold.....	9.0
Kirkesnes—Sandeggen.....	15.0
Fuglemo—Grønvold	0.9
Karlstad—Kjærresnes.....	9.0
Takelvdalen	13.0
Vei til Størdjord.....	9.0

Rideveie. Gjennem Iselv- og Tverelvdalen fører en sti over «Skaret og Fonden» forbi Blaa fjeld til *Rangen* i Bardo. Dette er korteste vei til Bardodalen, men den er kun farbar et par maanedes af aaret.

Fra *Kirkesdalen* fører sti til vestre ende af *Altevatn* i Bardo; den er kun farbar fra den dag i marts eller april maaned, da renflokkene paa vandring vestover har traakket sneen ned.

En ofte afbrudt sti fører fra *Sørli* i Dividalen langs *Dividalen* op til *Frihedslilje*. Med hest kan denne sti kun med vanskelighed befares. Den benyttes ogsaa som vintervei og fortsættes som saadan gennem *Skakterdalen* og *Coalmevagge* forbi røs no. 285 til Sverige.

Fra *Tverelvvold* fører langs *Reierselven* en ridevei gennem *Trolddalen* op mod grændsen, hvilken vei benyttes ved høstfisket i Moskøjavrre. Det første stykke er steilt; men senere er veien fast og god. Den benyttes tillige som vintervei.

Fra *Reisen* fører en ridevei over til *Finfjordvatn* og derfra over til *Maalselvdalen*, hvor den deler sig i 3 grene, der fører til gaardene *Holmen*, *Karlstad* og *Rosvold*.

Fra *Skjold* i *Maalselvdalen* fører ganske god ridevei til gaardene ved *Lombola* og *Takvatn* samt videre langs dette til *Sagelvatn* i *Balsfjorden*.

Vinterveie fører fra *Maalselven* ved *Fagerlidal* langs *Andselven* og over *Andsvatn* til *Reisen*.

Fra *Olsborg* i *Maalselvdalen* fører vintervei gennem *Takelvdalen* til *Takvatns* nordende og derfra over *Sagelvatn* og langs *Sagelven* til *Balsfjorden*. Fra *Skjold* i *Maalselvdalen* fører vinter

BARDO HERRED 215

vei langs Fjeldfrøskelven og Langvaselven over Takvatn og videre til Balsfjorden.

Maalselven herred er delt i 19 skolekredse med 614 undervisningsberettigede børn, 11 lærere og 1 lærerinde.

Den ved skatteligningen antagne formue var i 1894 1.044.500 kr. den udlignede herredsskat var 15.103 kr.